

Centrum voor Bedrijfsgeschiedenis

Verslag van de activiteiten van het Centrum voor de periode 2005-2011

Inleiding

Het Centrum voor Bedrijfsgeschiedenis werd in oktober 1971 gesticht in de schoot van het toenmalige Departement Geschiedenis van de UFSIA. Het centrum werd in de voorbije decennia achtereenvolgens geleid door Prof. Dr. R. Baetens, Prof. Dr. A. Thijs en Prof. Dr. G. Devos. Sinds 2009 is Prof. Dr. Helma De Smedt ervoor verantwoordelijk. Enkel in de beginperiode was een wetenschappelijk medewerker aan het centrum verbonden. Later werden enkel medewerkers tijdelijk aangetrokken voor een bepaald project en slechts voor de duur van dat project en met de specifiek daartoe ter beschikking gestelde financiële middelen. Dat betekent dat de jongste jaren het centrum voor zijn werking enkel aangewezen is op de inzet van hoogleraren met een full-time ZAP-opdracht. Sinds Prof. dr. G. Devos in april 2008 met emeritaat ging, is enkel nog Prof. dr. De Smedt bij het centrum betrokken.

Het centrum had zich destijds tot doel gesteld de geschiedenis van de ondernemer en het ondernemen te bevorderen. Overeenkomstig zijn doelstelling nam het Centrum volgende taken op zich:

- 1) Opsporen, bewaren en inventariseren van bedrijfsarchief
- 2) Uitbouwen van een documentatiecentrum
- 3) Bestuderen van de materiële overblijfsels van het industriële verleden (industriële archeologie)

Het eerste doel, namelijk het verzekeren van het behoud van historisch waardevolle documenten van bedrijven en van personen en instellingen die in de evolutie van het Belgische bedrijfsleven een belangrijke rol gespeeld hebben, leidde er in de eerste jaren van het bestaan van het centrum toe dat verschillende archiefbestanden naar het centrum werden overgebracht. Het centrum beschikt aldus over een ruime collectie archieven: hetzij op het laatste ogenblik 'geredde' (delen van) archiefbestanden, hetzij archieven die door de openbare archieven niet werden aanvaard of waarvan het vertrouwelijke karakter schenking aan of bewaring door openbare archieven uitsloot. Het centrum beperkte zich geografisch tot de provincie Antwerpen. Van ondernemers of ondernemingen die zelf hun oude documentatie wensten te bewaren werd genoteerd over welke archiefbestanden het ging, waar ze bewaard werden en of ze voor wetenschappelijk onderzoek toegankelijk waren.

Omwille van de omvang van de al verworven archieven werd de actieve zoektocht naar en contactname met bedrijven mettertijd afgebouwd. De voor het centrum beschikbare ruimte op de Stadscampus liet enerzijds geen grote uitbreiding van de archiefbestanden toe en anderzijds werd het nodig bevonden prioriteit te geven aan de inventarisering en dus ontsluiting van de al aanwezige bestanden en aan de studie ervan. Niettemin werd af en toe nog archief voor bewaring aangeboden of werden documenten geleverd die reeds verworven bestanden aanvulden; actieve collectievorming gebeurt niet meer.

Ook de actieve uitbouw van het documentatiecentrum met talrijke dossiers in verband met het bedrijfsleven in al zijn aspecten en met verwijzing naar publicaties (waaronder jaarverslagen van bedrijven) die in de UFSIA (nu UA)--bibliotheek aanwezig waren, werd niet systematisch noch exhaustief voortgezet. Door de inzet van het Centrum werden destijds ruim 150 Belgische bedrijven bereid gevonden geregeld hun jaarverslagen aan de UFSIA-bibliotheek over te maken.

Ook de studie van de industriële archeologie heeft het Centrum mettertijd afgebouwd.

Hoewel het centrum een aantal van de oorspronkelijke taken gaandeweg heeft verminderd of volledig afgebouwd tracht het nog steeds de studie van onderneming en ondernemer te bevorderen. Het centrum organiseerde zelf colloquia, werkte mee aan tentoonstellingen, lanceerde onderzoeksprojecten van allerlei aard (privé-opdrachten, FWO, VNC, Provincie, GOA, BOF e.a.) en realiseerde een aantal publicaties. Ook dienstverlening bleef en blijft een belangrijk aandachtspunt. Mede op basis van de bedrijfsarchieven van het centrum werden door zowel studenten van de faculteit TEW als van het Departement Geschiedenis, van de KULeuven, van de interuniversitaire opleiding Archivistiek licentiaatverhandelingen, masterscripties en doctoraten ingediend. Heel recent nog (2011) werd een lijvige masterscriptie aan de Stellenbosch Universiteit Zuid-Afrika voorgelegd, voornamelijk gebaseerd op in het centrum bewaarde archieven: LAZLO PASSEMIERS, *A history of De Beukelaer's Fabrieken, with specific reference to its corporate social responsibility (1885-1929). Thesis presented in fulfillment of the requirements for the degree Masters of Arts (History) in the Faculty of Arts at the University of Stellenbosch.* Supervisor: dr. Anton Ehlers; Helma De Smedt was 'external examiner'

In 1999 werd aan het toenmalige RUCA het SCOB of Studiecentrum voor Onderneming en Beurs opgericht, waaraan Prof. dr. G. Devos en Prof. H. De Smedt, samen met enkele collega's van de TEW-faculteit van de UFSIA onmiddellijk hun actieve medewerking verleenden. Het SCOB groeide trouwens vanuit de toekenning door de Onderzoeksraad van de Universiteit Antwerpen van een vierjarig GOA-BOF-project dat in samenwerking was tot stand gekomen. De synergie tussen beide centra verankerde zich stevig en werd ook belangrijk geacht omwille van de onderlinge complementariteit: het hoeft immers geen

betoog dat er een onlosmakelijk verband bestaat tussen bedrijfsgeschiedenis in de brede zin van het woord enerzijds en financiële (bank- en beursgeschiedenis) anderzijds. Doordat Prof. dr. G. Devos met emeritaat ging en het Centrum voor Bedrijfsgeschiedenis daardoor aan dynamiek en werkkraft inboette, werd in 2009 beslist het centrum als een apart onderdeel en onder verantwoordelijkheid van Prof. dr. H. De Smedt te integreren in het SCOB¹. Helma De Smedt werd ondervoorzitter van het SCOB.

Activiteiten 2005-2011 van het Centrum voor Bedrijfsgeschiedenis

De jongste jaren focuste het centrum vooral op het bestuderen van bedrijfsgeschiedenis in de meest brede zin van het woord (ook geschiedenis van ondernemers, geschiedenis van bedrijfssectoren, geschiedenis van financiële instellingen e.d.).

Zoals gezegd wordt de collectievorming afgebouwd. In de mate van het mogelijke wordt getracht documenten die kunnen aansluiten bij bestanden die in openbare archiefverzamelingen (stadsarchieven, rijksarchief) aanwezig zijn aan die archiefbewaarders over te dragen. Uiteraard mag er dan geen beletsel zijn vanwege de oorspronkelijke archiefbezitters (in bewaring gevers of schenkers) en moeten de openbare archiefbewaarders bereid zijn deze documenten te ontvangen. Prof. Dr. G. Devos had trouwens al een aanvang gemaakt met de overdracht van een aantal bestanden aan het Rijksarchief in de Provincie Antwerpen.

Publicaties 2005-2011 (enkel diegene die betrekking hebben op bedrijfsgeschiedenis sensu lato)

F. DE GOEY en **G. DEVOS**, Ontstaan en uitbouw van de bedrijfsgeschiedenis, in: C. VANCOPPENOLLE (ed.), *Een succesvolle onderneming. Handleiding voor het schrijven van een bedrijfsgeschiedenis*, herwerkte uitgave, Brussel, 2005, pp. 43-74.

H. VAN DRIEL en **G. DEVOS**, Path dependence in ports: the persistence of cooperative forms, in: *Business History Review*, 81 (2007), pp. 681-708.

K. DAVIDS, **G. DEVOS** en P. PASTURE (eds.), *Changing liaisons. The dynamics of social partnership in 20th century West-European democracies*, Brussel, Lang, 2007

G. DEVOS en H. GREEFS, Deutsche Kaufleute in Antwerpen im 19. Jahrhundert, in: J. KLAUS, e.a. (eds.), *Enzyklopädie Migration in Europa vom 17. Jahrhundert bis zur Gegenwart*, München en Paderborn, 2007, pp. 489-491.

¹ Zie www.scob.be, SCOB Jaarverslag 2009, p. 2.

H. HOUTMAN-DE SMEDT, Een weinig gekende geschiedenis: de beurs van Antwerpen: krachtlijnen van haar evolutie vanaf haar ontstaan tot op het einde van de tweede wereldoorlog en van haar situatie ten tijde van de Duitse bezetting (1940-1944), in: *Jaarboek 2005-2006, Provinciale Commissie voor Geschiedenis en Volkskunde*, Antwerpen, 2007, pp. 5-22.

F. BUELENS en **H. HOUTMAN-DE SMEDT**, De geschiedenis van de Compagnie Maritime Belge (bijkomend) belicht aan de hand van beursdocumenten, de totale return en de koersevolutie van het CMB-aandeel, in: H. GREEFS e.a. (eds.), *In behouden haven: reflecties over maritieme regio's: liber amicorum Greta Devos*, Tielt, Lannoo, 2009, pp. 291-323.

H. HOUTMAN-DE SMEDT, P. STABEL en I. VAN DAMME, Zilt succes: functieverhuizingen van een stedelijke economie, in: I. BERTELS e.a. (eds.), *Antwerpen: biografie van een stad*, Antwerpen, Meulenhoff/Manteau, 2010, pp. 109-144.

H. HOUTMAN-DE SMEDT, Regards rétrospectifs sur les origines et l'évolution du rôle et de la fonction des réviseurs agréés et sur la contribution de leur institut au contrôle prudentiel en Belgique. Terugblik op de oorsprong en evolutie van de rol en de functie van de erkende revisoren en op de bijdrage van hun Instituut aan het prudentieel toezicht in België, Brussel, Institut des Réviseurs d'entreprises agréés par la Commission bancaire, financière et des assurances. Instituut van de Bedrijfsrevisoren Erkend door de Commissie voor het Bank-, Financie- en Assurantiewezen, 2010, 132 pp.

H. HOUTMAN-DE SMEDT, Een bakje troost...Een beknopte geschiedenis van het Antwerpse koffiebedrijf 'l'Union Commerciale et Industrielle S.A. (De Handels- en Nijverheidsvereniging NV) La Javanaise', 1900-1970, in: *Post factum: jaarboek voor geschiedenis en volkskunde van de Provinciale Commissie voor Geschiedenis en Volkskunde*, Antwerpen, 2 (2010), pp. 145-184.

Deelname aan internationale onderzoeksgroepen

Het Centrum voor Bedrijfsgeschiedenis (CBG) en het Studiecentrum voor Onderneming en Beurs (SCOB) participeerden in de werkzaamheden van de Europese onderzoeksgroep onder leiding van Prof. Dr. Youssef Cassis (Université de Genève) en uitgaande van de London School of Economics over 'de performantie van Europese bedrijven'. In het kader van dit samenwerkingsverband namen Prof. Dr. G. Devos en medewerkers van het SCOB deel aan een internationale workshop in Keulen in juni 2005, in Genève in mei 2006, het XIV International Economic History Congress in Helsinki (en, enkel medewerkers van het SCOB, in Genève in december 2010).

Uit deze participatie resulteerde een bijdrage van T. PIERENKEMPER, F. BUELENS en H. DE SMEDT, *Old Industries in Europe, 1913 – 2000* voor een boek "The Performance of the European Economy in the Twentieth Century", dat Oxford UP aanvaard heeft voor publicatie in 2012.

Conferenties en congressen en presentaties op congressen, seminaries en studiedagen

Hieronder vermelden we enkel wat betrekking heeft op de actieve deelname aan of de organisatie vanwege het CBG. Voor activiteiten van het SCOB waaraan CBG niet rechtstreeks actief deelnam, zie www.scob.be, SCOB, Jaarverslagen 2005-2010.

In de loop van 2006 werden er twee conferenties georganiseerd in samenwerking tussen het CBG en het SCOB. Op zaterdag 18 maart 2006 werd op de Dag van de Nieuwste Geschiedenis in Luik een conferentie georganiseerd rond het beurswezen met als sprekers Pierre-Cyrille Hautcoeur (Université de Paris), Ronald Michie (University of Durham), Kim Oosterlinck (ULB), Hans Willems en Frans Buelens (Universiteit Antwerpen), onder voorzitterschap van Prof. Dr. **G. Devos** (Centrum voor Bedrijfsgeschiedenis en toen ondervoorzitter SCOB).

Op 19/20 oktober 2006 werd aan de Universiteit Antwerpen door de samenwerking van beide centra een congres georganiseerd rond het thema "Business, Finance and Institutions: What Can We Learn from the Past?" met deelname van toponderzoekers uit de betrokken vakgebieden (bedrijfseconomie, financiële economie en economische geschiedenis).

Onderzoeksprojecten

1/10/2003-30/9/2006: BOF-project *De vergeten beurzen van België: een beeld van het beurswezen in de lange 19de eeuw*, promotor Prof. dr. **G. Devos**, co-promotoren Prof. dr. L. Cuyvers en Prof. dr. **H. De Smedt** (mandaathouder: H. Willems);

1/10/2006- 31/12/2008: Projectfinanciering Nationale Bank van België: *Opstelling van een 'BEL-20 index' van alle beursgenoteerde aandelen op de Beurs van Brussel in de periode 1832-2005. Vergelijking met het rendement van de Belgische banksector, met de risicovrije rente, met de all share index en andere portefeuilles (Construction of a TOP 20 total return index for the Brussels Stock Exchange 1832-2005)*, promotor Prof. dr. L. Cuyvers, copromotoren: de professoren J. Annaert, M. De Ceuster, M. Deloof van TEW, Prof. dr. J. Paredaens van Wiskunde-Informatica en **G. Devos en H. De Smedt** (CBG). Researcher: dr. F. Buelens.

➔ J. ANNAERT, F. BUELENS e.a., Evolutie van de TOP 20 aandelen van de Brusselse Beurs vanaf 1832, in: *Revue bancaire et financière/Forum financier belge*, 71(2007) 5, pp. 302-307.

In 2005 startten Prof. Dr. Stefaan Marysse (TEW) en **Helma De Smedt** (CBG en SCOB) een onderzoeksinitiatief (BOF-NOI) op m.b.t. de beursgenoteerde Belgische bedrijven actief in

Congo: *Financieel-historische analyse van beursgerelateerde data van de Belgische bedrijven in Congo in de periode 1891-1960*. BOF-NOI Project (2004-2006) (A Financial-historical analysis of stock related data of Belgian companies active in Congo,1891-1960). Researcher: dr. F. Buelens.

- ➔ - F. BUELENS, Returns on investments during the colonial era: the case of the Belgian Congo, in: *The Economic History Review*, 62 (2009), 1, pp. 135-166.
- F. BUELENS, Congo, 1885-1960: een financieel-economische geschiedenis, Berchem, EPO, 2007, 671 pp.
- F. BUELENS, Nieuwe SCOB-beursindexen (1889-1960) van de Belgische bedrijven in Congo ten tijde van de kolonisatie, in: *Bank-en financiewezen/ Belgisch Financieel Forum. Studiecentrum voor het Financiewezen*, 6 (2007), pp. 370-376.

Doctoraten

H. De Smedt was co-promotor en jurylid van het doctoraat van Bob R.C.J. van den Brand, *Financial Reporting. Environmental Factors and their Relationship in Belgium and the Netherlands. A comparative international and longitudinal study*, promotor Prof. dr. Mr. P.M. van der Zanden, Universiteit Tilburg, 21 december 2005.

In 2006 promoveerde H. WILLEMS tot dr. in de Geschiedenis op een proefschrift *De vergeten beurzen van België: een institutionele blik op de liberalisering van het beurswezen in 1867 over de grenzen van Antwerpen en Brussel heen*. Promotor was Prof. dr. **G. Devos** en co-promotoren waren Prof. dr. L. Cuyvers (TEW) en Prof. dr. **H. De Smedt**.